

УДК 272-1"2019"(06)

272-732.2-284"2019"(06)

DOI: 10.5937/sabornost1913115M

Оригинални научни рад

Златко Матић*

Универзитет у Београду, Православни богословски факултет, Београд

Реч Божја у савременом римокатоличком магистеријуму: апостолско писмо *Aperuit illis*

Abstract: 30. септембра 2019. године у Ватикану је објављено апостолско писмо у виду „личне иницијативе“ (*motu proprio*) папе Фрање, *Aperuit illis*. Њиме папа установљује посебан литургијско — пасторални дан, када је потребно особито прославити, промишљати и активније деловати у процесу ширења Речи Божје. Римски епископ је, такође, овим документом фиксирао тај дан, као трећи недељни дан литургијске године. У овом истраживању желимо да представимо овај нови документ католичког учитељства, понудимо основну анализу његових кључних ставова и донесемо превод писма на српски језик.

Key words: *Aperuit illis*, Свето Писмо, Свето Предање, Црква, папа Фрања, упоредно богословље.

Увод

Последњег дана септембра 2019. године у Ватикану је објављено апостолско писмо у виду „личне иницијативе“ (*motu proprio*) папе Фрање, *Aperuit illis*. Њиме папа установљује посебан литургијско — пасторални дан, када је потребно особито прославити, промишљати и активније деловати у процесу ширења Речи Божје. Римски епископ је, такође, овим документом фиксирао тај дан, као трећи недељни дан литургијске године. У овом истраживању желимо да представимо овај нови документ католичког учитељства, понудимо основну анализу његових кључних ставова и донесемо превод писма на српски језик.

1. Представљање документа

Aperuit illis је документ који је папа Фрања написао и потписао као апостолско писмо у виду такозваног *motu proprio*¹. Ради се, дакле, о папској

* zmatic@bfspc.bg.ac.rs

¹ Тај вид папских јавних обраћања потиче с краја 15. века. Често се користи када се успостављају нове институције Курије или Свете столице, када папа уноси одређене закон-

објави по његовој сопственој иницијативи (што и јесте буквални превод овог латинског израза), према личној мотивисаности, а не на основу предлога било ког куријалног већа или тела.

Као и у осталим документима Католичке Цркве, и у овоме се водило рачуна о прецизном избору почетних речи, које тиме постају и назив списка и директан наговештај средишње теме и поруке текста. Наслов овог апостолског писма потиче из стиха Светог Јеванђеља по Луки: „Тада им отвори ум да разумеју Писма“ (Лк 24, 45). Тиме се јасно ставља до знања да је циљ текста додатно промислити место и улогу Писма у животу свих хришћана. Папа напомиње да овом посланицом жели да уреди мноштво постојећих локалних „иницијатива којима Свето Писмо постаје све више доступно верницима“, како би се у „у читавој Цркви у јединственом настројењу“ могла прослављати *Недеља Речи Божје*², што је сагласно са ставовима одржаног ванредног Јубилеја милосрђа. Осим ове ‘просторне’ концепције документа, индикативна је и она ‘временска’. Папа писмо објављује, како стоји у потпису, на дан литургијског спомена „светог Јеронима, на почетку 1600. годишњице његове смрти“. Утврђивање, пак, конкретне треће недеље литургијске године за Недељу Речи Божје, указује на екуменско настојање папе и овог документа, да се Свето Писмо особито анализира и моли, како у католичким оквирима, тако и у екуменским назорима. Тај период црквене године, наиме, поклапа се са вишедеценијском екуменском праксом, познатом као молитвена осмина за јединство хришћана.

Директна позивања, али и читав дух овог апостолског писма, сведоче о томе да се оно налази на линији конституције Другог ватиканског концила, *Dei Verbum* и папског документа, објављеног на крају Епископског синода 2008. године, апостолске побуднице *Verbum Domini*. Велики концил XX века је својом догматском конституцијом о Божанском Откривењу „дао велики импулс поновном откривању Речи Божје“, повратку Речи Божје у живот Цркве², што је папа Бенедикт XVI, скоро пола века касније, потврдио сазивањем Епископског синода посвећеног Речи Божјој и документом *Verbum Domini*. *Aperuit illis* жели да се креће у истим богословским и пастирским оквирима. Отуда у нашем документу бележимо:

1. инсистирање на потреби да се Свето Писмо схвати као наслеђе свих верника, читавог народа Божјег, а не само појединаца или повлашћене групе (клирика или научника), али и

ске или процедуралне измене у постојеће правно стање, када именује и поставља неког носиоца конкретне функције или службе, као и када утврђује специфичне привилегије појединим личностима или институцијама.

² О томе смо писали у Матић, 2013, стр. 59–67, као и у Матић, Petrović, 2014, стр. 287–303.

2. подвлачење великог доприноса Другог ватиканског концила Библијском богословљу, што се идентификује у напуштању теорије о два извора Откривења (Писмо и Предање)³.

У вези са овим претпоставкама, следи позивање пастира да редовно проповедају и тумаче Реч Божју, након што се озбиљно припреме за омилију, која треба да буде јасна, концизна, не предуга и далека од било какве импровизације. Исто се очекује и од катихета.

Наредни параграфи апостолског писма сведоче христоцентричност и евхаристоцентричност Библије, подсећајући на новозаветни запис пута Васкрслог са двојицом ученика у Емаус. Документ директно наводи да су Свето Писмо и Свете Тајне нераздвајни, јер их инспирише исти Дух Свети, који их преображава у живу Реч Божју. Подвиг слушања Писма врхуни у животу у љубави, нашем изласку из индивидуализма. Тако се Преображење Христово пројављује у преображавају Писма, које, онда када храни живот хришћана, надилази и себе само и прелази из (мртвог) слова у дух (живота).

На тај преображај позива папа Фрањо, како овим писмом, тако и активностима хришћана током новоустановљене Недеље Речи Божје.

2. Анализа основних порука документа *Aperuit illis*

О месту и улози Светог Писма у животу Цркве врло често се говори на научним богословским скуповима⁴ и другим пригодама, не обавезно академске природе. Римокатоличка Црква, након Другог ватиканског концила, доследно преиспитује ову врло важну тему, која је постала додатно актуелна у контексту мноштва билатералних екуменских дијалога, које води са црквама и еклесијалним заједницама потеклим из Реформе.

У том контексту, врло је важно истрајавање римских теолога на ставу о једној Речи Божјој, Логосу, Сину Божјем, као Откривењу Бога (Оца). Тај став има изразити теолошки значај и последицу, јер се њиме онда Свето Писмо као књига смешта на своје место, схваћена као много ужа реалност од Речи Божје у њеном тоталитету⁵. Потпуно је православан став који налазимо у најновијем документу: „Библијска вера се, дакле, заснива на живој Речи, а не на књизи“ (11. параграф). Извлачећи веру из окамењеног загрљаја књиге, ово апостолско писмо допушта животворни приступ Књизи, која у догађају, у односу, постаје *свешћа*. Уколико православни теолог тај догађај у коме Библија постаје Реч Божја, у коме Писмо постаје *Свешћо* Писмо, идентификује као евхаристијско сабрање, онда се може радовати

³ Уп. Матић, 2013, стр. 63–64.

⁴ Не тако давно, на пример, у Ђакову (Хрватска), излагали смо на ту тему. Уп. Матић, 2019, стр. 417–432.

⁵ Уп. Матић, 2019, стр. 418.

ставу овог документа, према коме су „Свето Писмо и свете Тајне (сакраменти) нераздвојни“ (8. параграф). Зато смо на другом месту закључили да тек у овом контексту међуопштења и кинонијског евхаристијског дијалога, бива јасније зашто се књига Јеванђеља чува на светој трпези, зашто се целива и због чега се оно не сме сматрати за сировину или материјал за индивидуалистичко умовање⁶.

Пред овим закључцима налази се и изазов праксе молитвеног читања Писма, која се на Западу назива *lectio divina*, а која се помиње и у документу који представљамо (3. параграф). Изражавамо и овде бојазан и упитаност да *Aperuit illis* поново замагљује кинонијску истину Писма, пред потребом индивидуалног разумевања. Треба бити врло обазрив, јер се врло лако дешава (а управо ово писмо помиње неке кругове и сабрања изабраних, у тумачење Библије упућених ‘гностика’) да се *lectio divina* изопачи и да своје читаоце затвори у библијске секције и тиме их усмери ван Цркве, а не ка њој. Медитативни приступ књизи заједнице веома је ризичан акт, који неодољиво подсећа на нехришћанске „трансценденталне“ ритуале екстремно индивидуалистичког типа.

Закључак

Документ *Aperuit illis* врло је значајан и подстицајан текст библијског богословља. Иако помиње предуслов кинонијског евхаристијског оквира разумевања Писма, сигурни смо, да је неопходно изнова подсећати на истину да исте речи исте Библије имају потпуно другачији звук и невероватно различиту тежину када се читају током Литургије Речи наше Свете Литургије у односу на индивидуално читање тог текста (проучавање). То је неопходно опет и опет понављати у цивилизацији која протестантски дише. У виду закључка, позивамо се на тврду храну Илариона Тројицког⁷. Овај велики исповедник вере и жртва бољшевичког терора познат је као оштар аналитичар и критичар протестантизирајућег приступа Писму. „Суштина Христовог дела не налази се у Писму... Никаква књига није могла нити може да спасе људски род...“. Начало спасења је личност оваплоћеног Сина Божјег, а не „његово учење или књига Новог Завета“, тако да се човек не спасава Писмом као књигом, него благодаћу Духа Светога, који обитава у Цркви. Христово дело није школа, него Црква, она је извор свих наших расуђивања о Писму. Стога, Црква и њено догматско учење дају кључ правилном разумевању Писма⁸. „Христос је саздао Цркву, која је постојала и тада када ниједне књиге Светог Писма Новог Завета још увек није било. Новозаветна штива су апостоли написали касније, више

⁶ Исто, стр. 419.

⁷ Свештенотумченик Руске Цркве, архиепископ веријски, Иларион Тројицки (1886–1929). Закључне речи преузимамо из свог рада: Уп. Матић, 2019, стр. 425–426.

⁸ Троицкий, 2018а.

од пола века након почетка историјског битисања Цркве“. Зато је могуће човеку да зна напамет сав Нови Завет, а да буде далеко од спасења. Управо из ових разлога Писмо је црквени посед, веома драгоцен, непроцењиво имање, али црквено имање. Црква влада Писмом, на корист својих чланова. У Цркви је, као што рекосмо, оно *Свeйiо* Писмо, ван ње је књижевни *сiоменик*. „У набујалој реци благодатног црквеног живота, Свето Писмо је тек једна струја“. Очигледно је, сматра Тројицки, да „религијски живот може да постоји и поред Светог Писма и без Светог Писма“. Једино нема живота, а тиме ни Писма, ни Предања, ако нема Цркве.

Особито су нам битне његове речи: „Христос је са престола одеснују Бога Оца у савременом религиозном сазнању низведен на катедру проповедника... само по себи и независно од Цркве, Свето Писмо је задобило посебан значај када је дошло до помрачења светлог идеала Цркве. Свето Писмо је постало предмет посебног интересовања и разноврсног изучавања од времена немачке реформације, тј. баш тада када је на место Цркве дошла одељена јединка и када су широм отворена врата рационализму, који умртвљује сваки истински црквени живот“⁹.

На промишљање ових ставова позвани су теолози свих хришћанских Цркава и еклесијалних заједница. Документ *Aperuit illis* постаје незаобилазни инструмент даљег рада на овој значајној теми.

⁹ Троицкий, 2018δ.

Додатак

Превод документа

Aperuit illis

Апостолско писмо у виду *motu proprio* Светог оца Фрање,
којим се установљава Недеља Речи Божје¹⁰

1. „Тада им отвори ум да разумеју Писма“ (Лк 24, 45). Ово је било једно од последњих дела васкрслог Господа, пре његовог Вазнесења. Појавио се пред ученицима док беху сабрани, ломио је хлеб са њима и отворио им ум да разумеју Света Писма. Тим преплашеним и разочараним људима открива смисао пасхалне тајне, односно то да је, према вечној Очевој замисли, Исус морао да пострада и да васкрсне из мртвих, да би донео обраћење и опроштај грехова (уп. Лк 24, 26; 46–47) и обећава им Светога Духа који ће им подарити силу да буду сведоци те Тајне спасења (уп. Лк 24, 49).

Однос између Васкрслога, заједнице верних и Светог Писма је од екстремне животне важности за наш хришћански¹¹ идентитет. Без Господа који нас у то уводи /који нам отвара разум/¹², немогуће је разумети дубину Светог Писма, али је подједнако истинито и супротно тврђење: без Светог Писма остају неогонетнути¹³ догађаји мисије Исуса и његове Цркве у свету. С правом је Свети Јероним могао да напише: „Непознавање Писма је непознавање Христа“ (*In Is*, Пролог: *PL* 24, 17).

2. На затварању ванредног Јубилеја милосрђа затражио сам да се размишља о томе да се „једна недеља потпуно посвети Речи Божјој, како би се разумело неисцрпно богатство које потиче из тог константног дијалога Бога са његовим народом“ (Апостолско писмо *Misericordia et misera*, 7). Посветити посебно један недељни дан литургијске године Речи Божјој омогућава Цркви првенствено то да поново доживи онај чин Васкрслога

¹⁰ Базу нашег превода чине, истовремено, италијански (http://w2.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20190930_aperuit-illis.html) и енглески предложак (http://w2.vatican.va/content/francesco/en/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20190930_aperuit-illis.html), који нису идентични. Озбиљно смо узимали у обзир и француску, шпанску и португалску варијанту текста. Наш превод је покушај да понудимо најпотпунију комбинацију вишејезичких предлогака објављеног документа.

¹¹ Енглеска верзија подвлачи речи „нас, као хришћана“: „to our identity as Christians“, чега нема у италијанској верзији: „per la nostra identità“, нити у француској „pour notre identité“.

¹² Француска варијанта: „Si le Seigneur ne nous y introduit pas“, као и италијанска: „Senza il Signore che ci introduce“, разликују се од енглеске верзије документа: „Without the Lord who opens our minds to them“. Португалска варијанта директно говори о Господу који нас уводи у *Свешто Писмо*: „Sem o Senhor que nos introduz na Sagrada Escritura“.

¹³ Романске варијанте користе исте речи *indéchiffrables* (франц.), *indecifrabili* (итал.), *indescifrables* (шпански) и *indecifráveis* (португалски), које указују на немогућност „дешифровања“ поруке, а енгл. варијанта више на њену **неразумљивост**: *incomprehensible*.

којим он и нама отвара ризницу своје Речи, да бисмо могли објавити свету ово неисцрпно благо. С тим у вези, поново нам на ум долазе поуке светог Јефрема: „Ко је у стању да разуме, Господе, све богатство једне једине речи Твоје? Много више тога нам измиче, од онога што успемо да схватимо. Управо смо слични жедним људима који пију са једног извора. Твоја реч нуди мноштво различитих аспеката, равнобројних перспективама оних који је разматрају. Господ је украсио своју Реч разнобојним лепотама, да би они који је анализирају могли уживати у контемплацији изабраног. У својој речи сакрио је сва богатства, да би сваки од нас нашао благо у ономе што промишља“ (*Коментари на Дијалог са Дијалогаром*, 1, 18).

Овим писмом, стога, желим да одговорим на мноштво молби које су дошле до мене од народа Божјег, да се у читавој Цркви у јединственом на-стројењу може прослављати *Недеља Речи Божје*. Постала је већ редовна општа пракса да хришћанска заједница издваја одређене моменте у којима промишља велику важност коју Реч Божја заузима у њеном свакодневном животу. У различитим локалним Црквама постоји читава лепеза иницијатива којима Свето Писмо постаје све више доступно верницима, што у њима изазива захвалност за један тако велики дар, подстичући их да га живе у својој свакодневици и да га одговорно и доследно сведоче.

Други екуменски¹⁴ ватикански концил је, догматском конституцијом *Dei Verbum*, дао велики импулс поновном откривању Речи Божје. Из страница тог документа, које заслужују да се увек промишљају и њима живи, јасно се сагледава природа Светог Писма, његов пренос из генерацију у генерацију (поглавље II), његова богонадахнутост (поглавље III), која обухвата и Стари и Нови Завет (поглавља IV и V) и његова важност за живот Цркве (поглавље VI). Како би унапредио то учење, Бенедикт XVI је 2008. сазвао епископски синод, на тему „Реч Божја у животу и мисији Цркве“. После синода објавио је апостолску побудницу *Verbum Domini*, која представља преко потребну поуку нашим заједницама¹⁵. Тај документ на особит начин продубљује перформативан карактер Речи Божје, особито у литургијском чину, када до изражаја долази њена изразито светотајинска природа¹⁶.

Добро је, зато, да се из живота нашег народа никада не изгуби тај одлучујући однос са живом Речи, коју Господ неуморно упућује својој Невести, да би она могла да расте у љубави и сведочењу вере.

¹⁴ Романске варијанте документа (италијански, шпански и француски језик) имају реч „екуменски“. Енглеска верзија каже само „The Second Vatican Council“. Ни немачка не користи реч „екуменски“.

¹⁵ Уп. AAS 102, 2010, стр. 692–787.

¹⁶ „Светотајинска природа (сакраменталност) Речи може се схватити према аналогiji Христовог реалног присуства у освештаним елементима хлеба и вина. Приступањем трпези и учествовањем у евхаристијској гозби, ми заиста узимамо тело и крв Христову. Проповед Речи Божје у литургијском богослужењу обухвата и признање да је сам Христос присутан и да нам се обраћа, да би био прихваћен.“ (*Verbum Domini*, 56)

3. Одређујем стога да трећа недеља редовног /литургијског/ времена буде посвећена прослави, промишљању и ширењу Речи Божје. Ова *Недеља Речи Божје* на тај начин се смешта у прави тренутак литургијске године, када смо призвани на учвршћивање веза са Јеврејима као и на молитву за јединство хришћана. Не ради се овде тек о хронолошкој подударности: прослава *Недеље Божје Речи* изражава екуменску вредност, јер онима који слушају Свето Писмо указује пут којим треба ићи да би се стигло до аутентичног и чврстог јединства.

/Црквене/ Заједнице ће пронаћи начин да ту *Недељу* прославе као свечани дан. Биће, свакако, важно да се на евхаристијском богослужењу Свето Писмо интронизује /постави на видно место/, како би се сабрању учинила евидентним нормативна вредност коју Реч Божја има. Тог истог недељног дана посебно ће бити корисно да се јасно подвуче значај објављивања /проповедања/ Господње Речи, а саму проповед /омилију/ треба прилагодити циљу истицања дужне части коју јој указујемо. Епископи би могли тог дана председавати службом хиротесије чтечева или додељивањем одговарајуће службе, да би подсетили на важност проповедања Речи Божје у Литургији. Суштински је, заправо, важно да се све уради, како би се одређени лаици спремили да постану истински објавитељи Речи, адекватном припремом, онако како се иначе чини са аколутима или током увођења у службу ванредних делитеља Причешћа. Исто тако, пароси ће моћи да пронађу начине како би Библију, или неку њену књигу, поделили читавом сабрању верних, чиме би се јасно показало колико је битно да се у свакодневном животу настави са читањем Светог Писма, дубљим разумевањем и молитвом уз њега, са посебним позивањем на праксу *lectio divina*.

4. Повратак Израилског народа у отаџбину, након вавилонског ропства, означен је на особит начин јавним читањем књиге Закона. Потресан опис тог момента даје нам Библија у књизи Немијиној. Народ је сабран у Јерусалиму на тргу код Водених врата, да чује Закон. Тај народ је био депортован и расејан, али сада се налази сабран око Светог Писма, „као један човек“ (Нем 8, 1). Народ је добро начуљио уши, док се света књига читала, умешно откривајући у тим речима смисао свог доживљеног искуства. Реакција на објаву тих речи била је ганутост и сузе: „[Левити] су читали различите одломке књиге Закона Божјег и објашњавали њихов смисао, да би народ могао да разуме прочитано. Немија, који беше намесник, Јездра, свештеник и књижевник и левити, који поучаваху народ, рекоше свему народу: ‘Ово је дан посвећен Јахвеу, Богу вашем; не тугујте и не плачите! Сав народ, наиме, плакаше, док је слушао речи Закона [...] Немојте се жалостити, јер је радост Јахвеова, ваша сила“ (Нем 8, 8–10).

Ове речи садрже велику поуку. Библија не може бити наслеђе појединаца, још мање збирка књига за мањину привилегованих. Она првенствено припада народу, позваном да чује њену поруку и препозна се у

тим речима. Често се уочавају покушаји да се свети текст монополизује и ограничи на неке кругове или групе изабраних. Тако не може. Библија је књига Господњег народа, који слушајући њу прелази из расејаности и поделе у јединство. Реч Божја сједињује верне и чини их једним народом.

5. У том јединству, које је плод слушања, пастири првенствено имају велику одговорност да протумаче и омогуће свима да разумеју Свето Писмо. Будући да је она књига народа, они који имају призив да буду служитељи Речи, морају да осете јаку потребу да је учине приступачном својој заједници.

Проповед, изнад свега, има посебну улогу, јер поседује „скоро светотатински карактер“ (*Evangelii gaudium*, 142). Учинити да људи дубље проникну у Реч Божју, једноставним језиком, прилагођеним слушаоцима, омогућује самим свештеницима да открију „лепоту слика које је Господ користио да би људе стимулисао да чине добро“ (*ibid*). Ово је пастирска прилика, која се не сме пропустити!

За многе наше вернике то је, заправо, једина прилика коју имају да докуче лепоту Речи Божје и да је сагледају у односу на свој свакодневни живот. Неопходно је, дакле, да се довољно времена посвети припреми проповеди. Коментар светих штива не може се импровизовати. Од нас, проповедника, тражи се пре свега да не проповедамо предуго и препаметно и да не лутамо у ирелевантним темама. Када издвојимо време за промишљање и молитву над светим текстом, у стању смо да говоримо из срца и да бисмо допрли до срца оних који слушају, како би се изразило оно што је суштинско и што доноси плод. Не смемо се никада уморити од посвећивања времена и молитве Светом Писму, да би оно било прихваћено „не као реч људска, него каква заиста јесте, реч Божја“ (1 Сол 2, 13).

Добро је да и катихете, у служби коју врше, а која се састоји у помагању другима да узрастају у вери, осете преку потребу да се лично обнављају кроз блискост са Светим Писмом и кроз његово проучавање, што ће им омогућити да подстакну истински дијалог оних који их слушају и Речи Божје.

6. Пре него што је дошао својим ученицима, закључаним у кући, и отворио им ум да разумеју Писма (уп. Лк 24, 44–45), Васкрсли Господ се јавио двојици од њих на путу из Јерусалима за Емаус (уп. Лк 24, 13–35). Извештај Светог јеванђелисте Луке бележи да се то десило на сам дан његовог васкрсења, то јест у недељу. Двојица поменутих ученика разговарају о последњим догађајима, који се тичу Исусовог страдања и смрти. Њихов пут означен је жалошћу и разочарањем поводом његове трагичне смрти. Надали су се да је он Месија који би их ослободио, али су се, уместо тога, нашли суочени са скандалом крста. Васкрсли Господ лично неприметно им се приближава, путује са њима, али га они не препознају (уп. 16. стих). Током путовања Господ их испитује и, увидевши да нису разумели значење његовог страдања и смрти, говорећи им да су „неразумни и спорога

срца“ (стих 25), „почевши од Мојсија и свих пророка, растумачи им шта је у свим Писмима писано о њему“ (стих 27). Христос је први егзегета! Не само да је у Старом Завету унапред предречено шта ће он учинити, него је и Он сам желео да буде веран тим речима, да би објавио јединствену историју спасења, која своје испуњење налази у Христу.

7. Библија као Свето Писмо говори, дакле, о Христу и објављује га као онога који треба да претрпи страдање и да потом уђе у своју славу (уп. стих 26). Не тек део, већ цело Писмо говори о Христу. Без Писма, његова смрт и васкрсење не могу бити добро схваћени. Због тога једно од најстаријих исповедања вере наглашава да је „Христос умро због наших грехова, по Писмима, и да се јавио Кифи“ (1Кор 15, 3–5). Пошто Писма свуда говоре о Христу, она нам омогућују да верујемо да његова смрт и васкрсење нису митологија, већ историја и да су у средишту вере његових ученика.

Дубока је веза која спаја Свето Писмо и веру хришћана /верника/. Како вера долази од слушања, а оно што се чуло засновано је на речи Христовој (уп. Рим 10, 17), верници су дужни да пажљиво слушају реч Господњу, како у литургијском служењу, тако и у њиховим личним молитвама и промишљањима.

8. „Путовање“ Васкрслог са ученицима из Емауса завршава се вечером. Тајанствени Сапутник прихвата упорну молбу коју му двојица упућују: „Остани с нама јер је дан на измаку и близу је вече“ (Лк 24, 29). Седају за сто, Исус узима хлеб, благосиља га, прелама га и даје им. Тог тренутка њихове очи се отварају и они га познаше (уп. стих 31).

Из ове сцене разумемо колико је нераздвојан однос Светог Писма и Евхаристије. Други ватикански концил поучава: „Црква је увек поштовала божанска Писма као и само Тело Христово, не престајући никада, посебно на светој Литургији, да се храни хлебом живота са трпезе како Речи Божје, тако и Тела Христовог и да га пружа верницима“ (*Dei Verbum*, 21).

Редовно читање Светог Писма и служење Евхаристије омогућују међусобно препознавање личности које чине део једне целине. Као хришћани, ми смо један народ који путује кроз историју, оснажени присуством Господа међу нама, који нам говори и храни нас. Дан посвећен Библији не треба да буде догађај „једном годишње“, него целогодишњи догађај, јер имамо хитну потребу да постанемо фамилијарни и интимни са Светим Писмом и са Васкрслим, који не престаје да ломи Реч и Хлеб у заједници верних. Зато треба да уђемо у стални присни однос са Светим Писмом, иначе ће нам срце остати хладно, очи затворене, а ми погођени, као што јесмо, небројеним облицима слепила.

Свето Писмо и Свете тајне нераскидиво су повезани. Када су Свете тајне уведене и просветљене Речју, објављују се јасније као циљ пута, којим сам Христос отвара ум и срце да би се препознала његова спасоносна дела.

Не сме се, у том контексту, никако заборавити поука која долази из књиге Откривења. У њој се учи да Господ стоји на вратима и куца. Ономе који чује његов глас и отвори му, Он ће доћи и вечераће са њим (уп. 3, 20). Христос Исус куца на наша врата преко Светог Писма; ако чујемо његов глас и отворимо врата ума и срца, онда он улази у наш живот и остаје са нама.

9. У Другој посланици Тимотеју, која на одређен начин представља његов духовни тестамент, Свети Павле препоручује свом верном сараднику да непрестано прибегава Светом Писму. Апостол је убеђен да је „све Писмо богонадахнуто и корисно за учење, за уверавање, за исправљање и васпитавање“ (3, 16). Овај Павлов предлог Тимотеју представља темељ са кога концилска конституција *Dei Verbum* приступа великој теми надахнутости Светог Писма. Из тог темеља посебно изничу *сїасоносни циљ, духовна димензија и начело инкарнације* (оваплоћења).

Позивајући се првенствено на Павлову препоруку Тимотеју, *Dei Verbum* подвлачи да „књиге Писма са сигурношћу, верно и без грешке поучавају да је Бог ради нашег спасења желео да истина буде записана у Светим писмима“ (бр. 11). Будући да писма поучавају са циљем спасења вером у Христа (уп. 2Тим 3, 15), истине садржане у њима служе нашем спасењу. Библија није збирка историјских књига, нити хроника, већ је потпуно усмерена интегралном спасењу личности. Неупитна историјска укореењеност књига, садржаних у светом тексту, не сме замаглити тај првобитни циљ: наше спасење. Све је усмерено ка тој сврси, која је уписана у саму природу Библије, која је конструисана као историја спасења у којој Бог говори и дела, како би изашао у сусрет свим људима и спасао их од зла и од смрти.

Да би постигло ту спасоносну сврху, Свето Писмо дејством Духа Светога преображава људске речи, писане на човечански начин, у Реч Божју (уп. *Dei Verbum* 12). Улога Духа Светога у Светом Писму је темељна. Без његовог дејства, сталан би био ризик да останемо затворени искључиво у писаном тексту, што би олакшало фундаменталистичка тумачења, којих се треба држати далеко, да не бисмо издали инспирисани, динамични и духовни карактер светог текста, који овај има. Апостол подсећа: „слово убија, Дух оживљава“ (2Кор 3, 6). Дух Свети, дакле, претвара Свето Писмо у живу Реч Божју, коју живи и вером преноси његов свети народ.

10. Дејство Светога Духа не односи се само на обликовање Светог Писма, него и на оне који слушају Реч Божју. Важна је тврдња концилских отаца, према којој Свето Писмо мора да се „чита и тумачи у истом Духу у коме је и написано“ (*Dei Verbum*, 12). Откривење Божје достиже своје заокружење и испуњење¹⁷ у Исусу Христу, али Свети Дух наставља своје деловање. Редуктиван би био приступ, који би дејство Духа Светога свео тек на божанско надахнуће Светог Писма и његових различитих писаца.

¹⁷ Итал: il suo compimento e la sua pienezza; франц: son accomplissement et sa plénitude; енгл: its completion and fullness. Пољска варијанта овог документа даје само реч испуњење.

Неопходно је, заправо, имати поверења у деловање Светога Духа, који наставља да, на свој посебан начин, надахњује када Црква поучава Свето Писмо, када га Магистеријум аутентично тумачи (уп. *ibid*, 10) и када га сваки верник чини нормом свог духовног живота. У том смислу можемо разумети Исусове речи, који ученицима, када су му потврдили да су разумели значење његових парабола, каже: „Зато је сваки књижевник који се научио Царству небескоме као домаћин који износи из ризнице своје ново и старо“ (Мт 13, 52).

11. *Dei Verbum*, на крају, прецизира да су „речи Божје, изречене људским језицима, постале сличне људском говору, као што је некада вечни Логос Очев, преузевши слабост људске природе, постао сличан људима“ (бр. 13). Можемо рећи да Оваплоћење Логоса Божјег даје облик и смисао односу Божје Речи и људског језика, са његовим историјским и културним условима. У овом догађају се обликује Предање, које је такође Реч Божја (уп. *ibid*, 9). Често се јавља опасност раздвајања Светог Писма и Предања, јер се не схвата да су заједно једини извор Откривења. Писмени карактер првога уопште не умањује чињеницу да је оно у потпуности жива реч; исто као што живо Предање Цркве, која преноси Реч непрекидно током векова из генерације у генерацију, поседује ту свету књигу као „највише правило вере“ (*ibid*, 21). Уосталом, пре него што је постало писани текст, Реч Божја је преношена усмено и одржавана живом вером једног народа, који ју је, усред многих народа, препознао као своју историју и принцип свога идентитета. Библијска вера се, дакле, заснива на живој Речи, а не на књизи.

12. Када се Свето Писмо чита у истом Духу у коме је и написано, остаје увек ново. Стари Завет никада не застарева, уколико је део Новог, јер је све преобразено јединственим Духом, који га надахњује. Целокупни свети текст поседује пророчку улогу: она се не тиче будућности, него садашњости свакога ко се храни том Речју. Сам Исус то јасно потврђује на почетку своје службе: „Данас се испуни ово писмо у ушима вашим“ (Лк 4, 21). Онај који се свакодневно храни Речју Божјом, постаје, подобно Исусу, савременик људи које сусреће; није у искушењу да падне у стерилне носталгије за прошлост, нити у прозачне утопије у вези са будућношћу.

Свето Писмо врши своје пророчко дејство првенствено у односу на оне који га слушају. Оно изазива и сладост и горчину. Падају нам на памет речи пророка Језекиља када нам, на заповест Божју да поједе свитак, говори: „Беше ми у устима сладак као мед“ (3, 3). Јеванђелиста Јован на острву Патмос, такође, преживљава исто искуство да поједе књигу, као Језекиљ, али додаје нешто специфично: „Беше у устима мојим слатка као мед, а кад је поједох, постаде горка утроба моја“ (Отк 10, 10).

Сладост Речи Божје подстиче нас да је делимо са свима које сусрећемо у нашем животу, да бисмо изразили сигурност наде коју она садржи (уп. 1Пт 3, 15–16). Горчина, пак, често потиче из свести о томе колико нам

тешко бива да доследно живимо ту реч, или да лично искусимо чињеницу да је одбачена, јер се сматра безначајном за наш живот. Не смемо, зато, Божју Реч узимати здраво за готово, него се морамо њоме хранити, како бисмо открили и до краја живели наш однос са Богом и нашом браћом /и сестрама/¹⁸.

13. Још један изазов који долази од Светог Писма тиче се љубави. Реч Божја непрекидно подсећа на милосрдну љубав Оца, који од своје деце тражи да живе у љубави. Исусов живот је потпун и савршен израз ове дожанске љубави, која за себе не задржава ништа, већ свима безрезервно пружа себе саму. У причи о убогом Лазару, налазимо вредну поуку. Када су Лазар и богаташ умрли, потоњи, видевши у наручју Аврамовом сиромаша, моли да Лазар буде послан његовој браћи, како би их упозорио да живе у љубави према ближњем, и тиме избегли исте патње које он подноси. Аврамов одговор је дритак: „Имају Мојсија и пророке, нека њих слушају!“ (Лк 16, 29). Слушати Свето Писмо, да би се практиковало милосрђе: то је велики изазов који је пред нама у животу. Реч Божја је у стању да отвори наше очи, да широм отвори пут дељења и солидарности, како бисмо изашли из индивидуализма који води до обамрлости и неплодности.

14. Једна од најзначајнијих епизода о односу Исуса и ученика, јесте приповест о Преображењу. Исус се пење на гору да би се помолио, са Петром, Јаковом и Јованом. Јеванђелисти подсећају да су, док су Исусов лик и одећа постајали блиставо бели, два човека с њим разговарала. Били су то Мојсије и Илија, који су персонификовали Закон и Пророке, односно Свето Писмо. Петрова реакција на овај приказ пуна је чуђења и радости: „Учитељу, добро нам је овде бити; да саградимо три сенице: једну теби и једну Мојсију и једну Илији“ (Лк 9, 33). У том моменту облак их заклања и ученике обузе страх.

Преображење подсећа на празник Сеница, када су Јездра и Немија читали свети текст народу, након повратка из егзила. Оно је истовремено антиципација славе Божје током припреме за скандал страдања. Славу Божју евоцира, такође, облак који захвата ученике, као симбол присуства Господњег. Ово преображење је слично оном преображају Светог Писма, које само себе надилази када храни живот верних. Као што подсећа *Verbum Domini*: „У васпостављању повезаности различитих писамских смислова, постаје одлучујуће препознавање прелаза између слова и духа. Не ради се о аутоматском и спонтаном прелазу; потребно је, радије, надилажење слова“ (бр. 38).

¹⁸ Романске верзије (италијанска, француска, шпанска и португалска) и пољска варијанта помињу само „браћу“, а енглеска и немачка „браћу и сестре“ („with our brothers and sisters“, „Brüdern und Schwestern“).

15. На путу прихватања Речи Божје /у нашим срцима/¹⁹, прати нас Мајка Господа, која је названа блаженом јер је поверовала да ће се испунити оно што јој је Господ рекао (уп. Лк 1, 45). Блаженство Маријино претходи свим блаженствима, које је Господ изрекао за сиромашне, растужене, кротке, миротворце и прогоњене, јер је оно неопходан услов за свако друго блаженство. Ниједан сиромашан није блажен зато што је сиромашан; то постаје ако, као Марија, верује у испуњење Речи Божје. На то подсећа велики ученик и учитељ Светог Писма, свети Августин: „Неко из народа, потпуно одушевљен, ускликнуо је: ‘Блажена је утроба која те је носила’, а Исус је одговорио: ‘Ваистину су блажени они који слушају реч Божју и држе је’. Као да жели да каже: моја мајка, коју ти називаш блаженом, блажена је управо зато што држи реч Божју. Не зато што је у њој Логос постао тело и настанио се међу нама, већ зато што чува ту исту Реч Божју којом је створена и која је у њој постала тело“ (На Јн, 10, 3).

Нека би Недеља Речи учинила да у народу Божјем узраста побожна и ревносна блискост са Светим Писмом, као што је свети писац поучавао још у древним временима: „Него ти је врло близу ова реч, у устима твојим и у срцу твојем, да би је творио“ (Пнз 30, 14).

Дато у Риму, у базилици Светог Јована Латеранског, 30. септембра 2019.

Литургијски спомен светог Јеронима, на почетку 1600. годишњице његове смрти

Фрањо

¹⁹ Само енглеска варијанта има речи „into our hearts“.

Литература

- Матић, З. (2013). Појам Предања у католичком богословљу до Другог ватиканског концила: Конгаров аналитички приступ. *Саборносії*, 7, 59–67.
- Matić, Z., Petrović, P. (2014), Holy Tradition in Theology of Yves Congar. *Philotheos*, 14, 287–303.
- Matić, Z. (2019). Sveto pismo u životu Pravoslavne Crkve: pitanje molitvenoga čitanja Biblije (Lectio divina). *Diacovensia*, 27/3, 417–432.
- Троицкий, И. (2018а). Священное Писание, церковь и наука. Преузето 20. 6. 2018. са <http://www.pravoslavie.ru/5835.html>
- Троицкий, И. (2018б). Священное Писание и Церковь. Преузето 20. 6. 2018. са https://azbyka.ru/otechnik/Ilarion_Troitskij/svjashhennoe-pisanie-i-tserkov/

Zlatko Matic

University of Belgrade, Faculty of Orthodox Theology, Belgrade

The Word of God in Contemporary Roman Catholic Magisterium: The Apostolic Letter *Aperuit illis*

On September 30, 2019, Apostolic Letter was issued in Vatican in the form of Motu Proprio (“on his own impulse”) by Pope Francis, *Aperuit illis*. With it the pope establishes a special liturgical and pastoral day, when it is necessary to particularly celebrate, reflect and act more efficiently in the process of spreading the Word of God. The Bishop of Rome with that document has also set that day as the third Sunday of the liturgical year. In this research, we would like to present this new document of Roman Catholic teaching, offer the basic analysis of its key views and give the translation of the script into Serbian.

Key words: *Aperuit illis*, the Scripture, Sacred Tradition, Church, Pope Francis, comparative theology.

Датум пријема чланка: 02. 10. 2019.

Датум прихватања чланка за објављивање: 07. 10. 2019.